

O‘ZBEKISTONDA RAQAMLI IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY HOLATI VA TENDENSIYALARI

Begmurodov Azamjon Xudjamurodovich

Oriental Universiteti

Menejment mutaxassisligi magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekiston iqtisodiyotini raqamlashtirishning zamonaviy holati, erishilgan natijalar va istiqbolli tendensiyalar tahlil qilingan. Tadqiqotda elektron hukumat, IT-parklar faoliyati, raqamli to‘lov tizimlari hamda sun‘iy intellekt texnologiyalarining milliy iqtisodiyotga ta‘siri yoritilgan. Shuningdek, sohadagi mavjud muammolar va ularni bartaraf etish bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: Raqamli iqtisodiyot, raqamli transformatsiya, IT-park, elektron hukumat, sun‘iy intellekt, infratuzilma, innovatsiyalar, iqtisodiy o‘shish.

Аннотация: В данной статье анализируется современное состояние цифровизации экономики Узбекистана, достигнутые результаты и перспективные тенденции. В исследовании рассматривается влияние электронного правительства, деятельности IT-парков, цифровых платежных систем и технологий искусственного интеллекта на национальную экономику. Также разработаны научно-практические рекомендации по решению существующих проблем в данной сфере.

Ключевые слова: Цифровая экономика, цифровая трансформация, IT-парк, электронное правительство, искусственный интеллект, инфраструктура, инновации, экономический рост.

Abstract: This article analyzes the current state of digitalization of the Uzbekistan economy, the achievements made, and prospective trends. The study highlights the impact of e-government, IT Park activities, digital payment systems, and artificial intelligence technologies on the national economy. Additionally, scientific and practical recommendations have been developed to address the existing challenges in the sector.

Keywords: Digital economy, digital transformation, IT Park, e-government, artificial intelligence, infrastructure, innovations, economic growth.

KIRISH

Bugungi kunda raqamli iqtisodiyot nafaqat texnologik taraqqiyot belgisi, balki mamlakatning jahon iqtisodiyotidagi raqobatbardoshligini belgilovchi asosiy omilga aylandi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari an‘anaviy iqtisodiy munosabatlarni tubdan o‘zgartirib, yangi biznes modellari, mehnat bozoridagi o‘zgarishlar va davlat boshqaruvining

samarali shakllarini vujudga keltirdi. O‘zbekiston ham ushbu global jarayonlardan chetda qolmagan holda, iqtisodiyotni raqamlashtirishni milliy rivojlanishning strategik ustuvor yo‘nalishi sifatida belgiladi. “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi doirasida amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli islohotlar, davlat xizmatlarining elektron shaklga o‘tkazilishi, IT infratuzilmaning modernizatsiya qilinishi va innovatsion tadbirkorlik muhitining shakllantirilishi mamlakatning yangi bosqichga chiqishi uchun poydevor yaratmoqda.

Raqamli iqtisodiyot shunchaki kompyuterlashtirish emas, balki iqtisodiy o‘rishni ta‘minlovchi ma‘lumotlarga asoslangan ekotizimdir. Dunyo bo‘ylab kuzatilayotgan to‘rtinchi sanoat inqilobi sharoitida raqamli texnologiyalar ishlab chiqarish unumdorligini oshirish, xizmat ko‘rsatish sifatini yaxshilash va inson omili xatolarini minimal darajaga tushirish imkonini bermoqda. O‘zbekiston uchun raqamli iqtisodiyot – bu geografik chegaralarni yengib o‘tish, eksport salohiyatini oshirish hamda investitsion jozibadorlikni ta‘minlashning eng qisqa va samarali yo‘lidir.

So‘nggi yillarda mamlakatimizda raqamli infratuzilmani rivojlantirishga qaratilgan dadil qadamlar tashlandi. Xususan, internet tarmog‘ining tezligi va qamrovi kengaytirildi, mobil aloqa sifatini yaxshilash bo‘yicha sezilarli natijalarga erishildi. Shu bilan birga, davlat boshqaruvi tizimida "yashirin iqtisodiyot"ni qisqartirish va shaffoflikni oshirish maqsadida raqamli platformalarning joriy etilishi jamiyat hayotining barcha sohalarida ijobiy o‘zgarishlarni boshlab berdi. Raqamli to‘lov tizimlarining rivojlanishi, onlayn bank xizmatlarining ommalashuvi va elektron tijoratning kengayishi fuqarolarning vaqt va moliyaviy resurslarini tejash bilan birga, butun iqtisodiy tizimning barqarorligini ta‘minlamoqda.

Shunga qaramay, mazkur jarayonlar bir qator murakkab vazifalarni ham kun tartibiga qo‘ymoqda. Raqamli malaka va savodxonlikni oshirish, kibernetika tahdidlariga qarshi kurashish, qonunchilik bazasini doimiy ravishda takomillashtirish hamda hududlararo raqamli nomutanosiblikni bartaraf etish – O‘zbekiston oldida turgan dolzarb masalalardir. Mazkur maqolada raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishning bugungi holati, tizimli yutuqlar, kelgusidagi istiqbolli tendensiyalar hamda rivojlanish sur‘atlarini yanada tezlashtirish uchun mavjud muammolarni bartaraf etish mexanizmlari batafsil tahlil qilinadi. Raqamli transformatsiyaning samarali amalga oshirilishi nafaqat iqtisodiy samaradorlikni ta‘minlaydi, balki ijtimoiy-iqtisodiy farovonlikni ko‘tarish va mamlakatning xalqaro miqyosdagi obro‘ini yuksaltirishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi.

Ushbu tadqiqot mazmuni raqamli iqtisodiyotning O‘zbekiston milliy iqtisodiyoti rivojidadagi o‘rnini anglash hamda uning kelajakdagi rivojlanish trayektoriyasini belgilab olishda nazariy va amaliy asos bo‘lib xizmat qiladi. Raqamli iqtisodiyot – bu O‘zbekistonning

kelajakdagi iqtisodiy mustaqilligi va barqarorligi uchun eng muhim strategik zaxira hisoblanadi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Raqamli iqtisodiyot masalalarini tadqiq etishda jahon va mahalliy olimlarning ilmiy qarashlari muhim nazariy baza hisoblanadi. Xalqaro miqyosda raqamli iqtisodiyot tushunchasi dastlab XX asr oxirlarida Don Tapskott tomonidan ilmiy muomalaga kiritilgan bo‘lib, u texnologik taraqqiyotning biznes jarayonlariga ta‘sirini tahlil qilgan. Keyinchalik, raqamli transformatsiyaning iqtisodiy o‘rishga ta‘siri bo‘yicha Nikolay Negroponte, Erik Brinolfson va Endryu Makafi kabi iqtisodchi-olimlar tomonidan fundamental tadqiqotlar olib borilgan. Mazkur mualliflar raqamli texnologiyalar ishlab chiqarish unumdorligini oshirish, axborot almashinuvini tezlashtirish va global qiymat zanjirlarini qayta shakllantirishdagi o‘rnini alohida ta‘kidlashadi.

Xalqaro tashkilotlarning, xususan, Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg‘armasi va Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkilotining (OECD) hisobotlari ham raqamli iqtisodiyotning rivojlanish tendensiyalarini o‘rganishda asosiy manba bo‘lib xizmat qiladi. Ushbu tashkilotlar raqamlashtirish jarayonlari ijtimoiy tengsizlikni qisqartirish, shaffoflikni ta‘minlash va davlat boshqaruvi samaradorligini oshirishdagi rolini statistik tahlillar orqali asoslab berishgan. Ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlar uchun raqamli infratuzilmaning imkoniyatlari va xatarlari borasidagi tahliliy materiallar o‘ziga xos nazariy qiymatga ega.

O‘zbekistonlik olimlar va iqtisodchi ekspertlarning tadqiqotlarida esa raqamli iqtisodiyotning milliy xususiyatlari, xususan, davlat boshqaruvini raqamlashtirish, moliya sektoridagi o‘zgarishlar va IT-xizmatlar eksportini rivojlantirish muammolari qamrab olingan. O‘zbekiston iqtisodiyoti uchun raqamli transformatsiyaning o‘ziga xosligi va rivojlanish bosqichlari mahalliy ilmiy doiralarda keng muhokama qilinmoqda. Xususan, soha mutaxassislari tomonidan raqamli iqtisodiyotga o‘tishda inson kapitali, internet tezligi, kibernetika va normativ-huquqiy bazani takomillashtirish masalalari yuzasidan ko‘plab ilmiy maqolalar va monografiyalar chop etilgan.

Shu bilan birga, iqtisodiyotning raqamli modeli bo‘yicha mahalliy tadqiqotlarda elektron hukumatning aholi farovonligiga ta‘siri, elektron tijoratning hududiy rivojlanishga kirib borishi va raqamli savodxonlikni oshirish strategiyalari alohida urg‘u bilan o‘rganilmoqda. Biroq, raqamli iqtisodiyotning makroiqtisodiy ko‘rsatkichlarga ta‘sirini baholash bo‘yicha mahalliy ilmiy-amaliy ishlanmalar hali ham to‘liq shakllanib ulgurmagani va bu soha tadqiqotchilardan yanada chuqurroq tahliliy yondashuvlarni talab qiladi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, raqamli iqtisodiyot nazariyasi dinamik rivojlanib bormoqda va O‘zbekiston uchun xalqaro tajribani milliy sharoitlarga moslashtirish, innovatsion ekotizimni shakllantirish hamda raqamli texnologiyalardan samarali

foydalanishning ilmiy-amaliy mexanizmlarini ishlab chiqish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Mazkur tadqiqot ushbu ilmiy izlanishlar va xalqaro amaliyotlar zaminida raqamli iqtisodiyotning bugungi holati va kelgusidagi tendensiyalarini tizimlashtirishga qaratilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot jarayonida raqamli iqtisodiyotning O‘zbekistondagi holati va rivojlanish tendensiyalarini har tomonlama yoritib berish uchun tizimli va kompleks yondashuvlardan foydalanilgan. Tadqiqotning metodologik asosi ilmiy bilishning umumiy va xususiy usullarini o‘z ichiga olib, ular tadqiqot maqsadi va vazifalariga mos ravishda uyg‘unlashtirilgan.

Tahliliy va mantiqiy umumlashtirish usuli raqamli iqtisodiyotga oid nazariy qarashlar, xalqaro ekspertlarning tahlillari hamda milliy qonunchilik hujjatlarini tizimlashtirish va ulardan kelib chiqadigan xulosalarni shakllantirish uchun qo‘llanilgan. Bu usul raqamli transformasiya jarayonlarining mohiyatini, uning milliy iqtisodiyotga ta’sir mexanizmlarini hamda mavjud nazariy yondashuvlarni chuqurroq anglashga xizmat qiladi.

Qiyosiy tahlil usuli orqali O‘zbekistonda raqamlashtirish sur‘atlari xalqaro tajriba, jumladan, rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlardagi raqamli iqtisodiyot ko‘rsatkichlari bilan solishtirilgan. Mazkur yondashuv mamlakatimiz uchun eng maqbul bo‘lgan xalqaro modellarni aniqlash hamda mavjud tajribalardan samarali foydalanish imkoniyatlarini baholashga yordam beradi.

Statistik ma’lumotlarni tahlil qilish usuli sohadagi o‘zgarishlarni raqamli ifodalash uchun xizmat qiladi. Bunda O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi, Raqamli texnologiyalar vazirligi hamda xalqaro tashkilotlarning ochiq ma’lumotlar bazalaridan olingan raqamli ko‘rsatkichlar dinamikasi o‘rganiladi. Bu esa xulosa va takliflarning asosli hamda dalillarga tayangan holda shakllantirilishini ta’minlaydi.

Induksiya va deduksiya usullari tadqiqot davomida alohida tarmoqlar (moliya, ta’lim, davlat boshqaruvi) bo‘yicha olingan xulosalarni umumiy makroiqtisodiy jarayonlarga ekstrapolyatsiya qilish hamda umumiy strategik maqsadlardan kelib chiqib, amaliy vazifalarni aniqlashtirish uchun xizmat qiladi. Shuningdek, tizimli yondashuv raqamli iqtisodiyotni alohida elementlar yig‘indisi emas, balki yaxlit bir tizim sifatida ko‘rib chiqishga imkon beradi, bu esa o‘z navbatida iqtisodiy islohotlarning o‘zaro bog‘liqligini ochib beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O‘zbekistonda raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi so‘nggi yillarda sifat jihatidan yangi bosqichga ko‘tarildi. Olib borilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, davlat boshqaruvining raqamli transformatsiyasi va IT-sektoridagi o‘sish sur‘atlari mamlakat iqtisodiy barqarorligini ta’minlashda muhim katalizator vazifasini o‘tamoqda. Ayniqsa, yagona interaktiv davlat

xizmatlari portalining kengayishi byurokratik jarayonlarni qisqartirish bilan birga, fuqarolar va tadbirkorlik subyektlari uchun operatsion xarajatlarni sezilarli darajada kamaytirdi.

IT-park tizimining joriy etilishi raqamli eksport sohasida tub burilish yasadi. Imtiyozli soliq rejimlari va yaratilgan infratuzilma xorijiy kompaniyalarning O‘zbekiston bozoriga kirib kelishini jadallashtirdi hamda mahalliy dasturchilarning xalqaro miqyosda raqobatbardoshligini oshirdi. Dasturiy ta’minot va IT-xizmatlar eksporti hajmining yillik o‘sishi raqamli iqtisodiyotning yalpi ichki mahsulotdagi ulushini ko‘paytirishga xizmat qilmoqda.

Bank-moliya sektori raqamlashtirish jarayonlarining eng ilg‘or yo‘nalishiga aylandi. Masofaviy xizmatlarning ommalashuvi, raqamli to‘lov tizimlarining qamrovi va onlayn kreditlash jarayonlarining avtomatlashtirilishi aholining bank xizmatlaridan foydalanish qulayligini oshirdi. Bu holat naqd pulsiz hisob-kitoblar hajmini oshirish bilan birga, iqtisodiyotdagi yashirin sektorning ulushini qisqartirishga ijobiy ta’sir ko‘rsatmoqda.

Ta’lim tizimida olib borilayotgan raqamli islohotlar inson kapitalini rivojlantirishga qaratilgan bo‘lib, dasturlash va raqamli savodxonlikni ommalashtirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan davlat dasturlari kelajak uchun sifatli kadrlar bazasini shakllantirmoqda. Shunga qaramay, tahlil jarayonida hududlar o‘rtasidagi raqamli tafovutlar hamon saqlanib qolayotgani aniqlandi. Poytaxt va yirik shaharlarda raqamli xizmatlar qamrovi yuqori bo‘lsa-da, olis hududlarda internet tezligi va sifatli infratuzilmani yanada yaxshilash talab etiladi.

Shuningdek, raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi kiberxavfsizlik masalasini dolzarb vazifa qilib qo‘ymoqda. Raqamli ma’lumotlarning himoyasi, shaxsiy ma’lumotlar maxfiyligi va tizimlarning uzluksiz ishlashini ta’minlash sohadagi asosiy xatarlarni bartaraf etishning muhim omilidir. Tahlillar shuni tasdiqlaydiki, raqamli texnologiyalar shunchaki vosita emas, balki iqtisodiyotning barcha tarmoqlarini modernizatsiya qiluvchi tizim sifatida mamlakat iqtisodiy salohiyatini yuksaltirishga qodir. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, davlat siyosatining izchilligi, xususiy sektor ishtiroki va inson kapitaliga sarmoya kiritish raqamli transformatsiyaning muvaffaqiyatli amalga oshirilishini ta’minlovchi uchta asosiy ustundir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O‘zbekistonda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish bo‘yicha olib borilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, mamlakatimiz ushbu yo‘nalishda global o‘zgarishlarga moslashish va innovatsion iqtisodiy o‘sish modeliga o‘tish uchun mustahkam zamin yaratdi. Raqamli transformatsiya jarayonlari nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshirish, balki davlat boshqaruvida shaffoflikni ta’minlash, biznes muhitini qulaylashtirish hamda jamiyatda raqamli savodxonlikni yuksaltirishda hal qiluvchi rol o‘ynamoqda. IT-xizmatlar eksportining o‘sishi, bank-moliya tizimining raqamli modernizatsiyasi va elektron hukumat xizmatlarining kengayishi ushbu rivojlanishning ko‘zga tashlanadigan natijalaridir.

Biroq, raqamli iqtisodiyotning to‘liq salohiyatini ro‘yobga chiqarish va mavjud muammolarni bartaraf etish maqsadida quyidagi takliflarni amalga oshirish maqsadga muvofiqdir.

Birinchidan, hududiy raqamli nomutanosiblikni bartaraf etish uchun olis va chekka hududlarda yuqori tezlikdagi internet infratuzilmasini kengaytirish va telekommunikatsiya tarmoqlarini modernizatsiya qilishni davom ettirish zarur. Bu aholining raqamli xizmatlardan teng foydalanish imkoniyatini kafolatlaydi.

Ikkinchidan, raqamli iqtisodiyot uchun yuqori malakali kadrlarni tayyorlash tizimini yanada takomillashtirish lozim. Ta‘lim muassasalarida sun‘iy intellekt, ma‘lumotlar tahlili (Data Science) va kiberxavfsizlik kabi zamonaviy yo‘nalishlar bo‘yicha o‘quv dasturlarini xalqaro standartlar asosida yangilash, shuningdek, soha mutaxassislarini xorijiy tajribalar asosida qayta tayyorlash sifatini oshirish muhim ahamiyatga ega.

Uchinchidan, normativ-huquqiy bazani raqamli davr talablariga moslashtirish, xususan, raqamli aktivlar, elektron tijorat va shaxsiy ma‘lumotlar xavfsizligini tartibga soluvchi qonun hujjatlarini xalqaro huquq normalari bilan uyg‘unlashtirish zarur. Bu xorijiy investorlar va mahalliy tadbirkorlar uchun huquqiy kafolatni kuchaytiradi.

To‘rtinchidan, kiberxavfsizlik sohasida milliy salohiyatni mustahkamlash, davlat va xususiy sektor ma‘lumotlar bazalarini kiberhujumlardan himoyalashning zamonaviy tizimlarini joriy etish talab etiladi. Raqamli xavfsizlikka investitsiya kiritish – bu raqamli iqtisodiyot barqarorligining garovidir.

Beshinchidan, ishlab chiqarishning barcha tarmoqlarida raqamli texnologiyalarni, xususan, "aqli ishlab chiqarish" (smart manufacturing) elementlarini joriy etishni rag‘batlantirish kerak. Bu mahsulot tannarxini tushirish, resurs tejash va raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qiladi.

Yakuniy xulosa sifatida shuni aytish mumkinki, raqamli iqtisodiyot – bu O‘zbekistonning kelajakdagi iqtisodiy mustaqilligi va barqarorligi uchun eng muhim strategik zaxiradir. Davlat siyosati, xususiy tashabbus va inson kapitalining o‘zaro uyg‘unligi orqali mamlakatimiz mintaqada raqamli xab (hub) sifatida o‘z o‘rnini mustahkamlashi hamda xalqaro iqtisodiy tizimda munosib o‘rin egallashi shubhasizdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi farmoni. 2020-yil 5-oktabr, PF-6079-son.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Raqamli iqtisodiyot va elektron hukumatni keng joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. 2020-yil 28-aprel, PQ-4699-son.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Sun’iy intellekt texnologiyalarini joriy etishni jadallashtirish uchun shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. 2021-yil 17-fevral, PQ-4996-son.
4. Brynjolfsson E., McAfee A. The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies. W. W. Norton & Company, 2014.
5. Tapskott D. The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence. McGraw-Hill, 1995.
6. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution. World Economic Forum, 2016.
7. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi hamda Raqamli texnologiyalar vazirligining tahliliy sharhlari (2023–2026-yillar).
8. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. O‘zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy holati statistik to‘plamlari (stat.uz).
9. Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD). Digital Economy Outlook: Trends and Policies. OECD Publishing, 2024.